

JÓZEF WYSOCKI

A MAGYARORSZÁGI HADJÁRATBAN

1848-49

Tájékoztató anyag

AZ ISASZEGI MAGYAR-LENGYEL TÖRTÉNELMI NAPOK

alkalmából

Kiadó

LENGYEL KULTÚRA

1972

JÓZEF WYSOCKI A MAGYARORSZÁGI HADJÁRATBAN

WLODZIMIRZ MUS lengyel tábornok a magyar-lengyel barátság ápolójaként kutatásokat végez 1848-49-es magyar szabadságharcban részt vett lengyelekről, akik vállalva a magyarokkal az isaszegi csatában is együtt vívták ki a győzelmet.

Itt közölt tanulmánya a magyar szabadságharcban részt vett, egy kevésbé ismert lengyel tábornok, Józef Wysocki alakját, az isaszegi csata hős parancsnokát mutatja be.

„Veletek harcoltunk...nem mint zsoldosok, nem a saját személyes céljainkért, hanem abban a reményben, hogy Ti sikereitek, s ebben a mi részvételünk is, alapja lesz annak a további harcnak, mely életünk szakadatlan célja: harc Lengyelország függetlenségéért...”

A magyarokhoz intézett felhívásában ezzel a vallomással fejezi be Wysocki magyarországi hadi pályafutását 1849. augusztus 20-án, elhagyva a vérző magyar földet. Ebbe az egy mondatba tömörítve fejezte ki azt az eszmét, melynek jegyében a lengyelek közel egy évig harcoltak együtt a magyarokkal a közös ellenség ellen, s bár a túlerő által legyőzve távoztak, örök emléket hagytak maguk után, amelyet nemzeteink a mai napig őriznek.

A magyarok Wysockiról aránylag keveset tudnak, s nem sokkal többet a lengyelek sem. Hosszú időn keresztül elhalványította alakját az 1831-es híres tábornokok és a magyar szabadságharc vezéreinek dicsősége és tekintélye. Nem kis szerepük volt ebben az egymás közötti politikai nézetkülönbségeknek sem. Wysocki alakja közel áll a szocialista társadalmunk mai nemzedékeihez, s válik egyre inkább közelivé és méltóvá s feledésből való visszahozásra.

Wysocki 1848 októberében érkezett Magyarországra Lvov és Krakkó városi tanácsai küldöttségének az élén, hogy megbeszéléseket folytasson a magyar kormánnyal. Célja valószínűleg az volt, hogy lengyel fegyveres erőket hozzanak létre Magyarországon, s hogy lengyel-magyar katonai és politikai együttműködést alakítsanak ki. Ez a kezdeményezés a lengyel demokratikus baloldal köréből indult ki, mely a magyar forradalomban felismerte a felkelés átvitelének lehetőségét a lengyel földre.

Józef Strzemie Wysocki mögött ebben az időben már hosszabb politikai és katonai tevékenység állt. A podhalei kisnemes 1809-ben született (pontos születési dátumát máig sem ismerjük) Krzemieniecben végzi el a líceumot, majd belép a Lengyel Királyság hadseregébe. Részt vesz a novemberi felkelés harcaiban, hadnaggyá lép elő, s bátorságáért a Virtuti Militari aranykeresztjével tüntetik ki. Franciaországi emigrációja alatt 1831-ben belép a Lengyel Demokratikus Társaságba, s annak aktív résztvevőjévé válik. 1842-től tagja az un. Központi Vezetőségnek, átmenetileg a titkári és elnöki tisztséget töltve be. Megélhetésének biztosítása céljából egy toulousi öntőműhelyben, majd francia vasút irodáiban dolgozott.

1840-ben a Központi Vezetőség Wysockit saját költségén Metzbe küldi a Tüzéri és Hadmérnöki Iskolába, melyet mint az iskola egyik legtehetségesebb hallgatója, kiváló eredménnyel végez el. Mieroslawskival közösen előadásokat tart a Társaság által rendezett katonai kurzusokon Párizsban, hogy a lengyel ifjúságot felkészítsék a jövő harcra. Ebben az időben írja hadtudományi munkáit, többek között a „Hadtudomány vázlatát” címűt is, amely Lengyelországba kerülve szerzőjének hírnevet szerzett, s amelyet az ifjúság komoly tanulmányozásnak vett alá. Munkái nemcsak a téma kiváló ismeretével és előadásuk világosságával tűnnek ki, hanem azoknak az eljövendő, élő népi erőre támaszkodó harci céloknak a bemutatásával is. Wysockinak meggyőződése, hogy „ennek az erőnek a megtestesítője a lengyel nép, mely egyedül hivatott arra, hogy saját erejével szabadítsa fel az országot.” Ez a népbe vetett hite közelítette őt a háború ideje alatt is az egyszerű katonákhoz. Kívívta magának nemcsak a lengyel, hanem a magyar katonák szeretetét is.

A galíciai felkelés előkészítésének időszakában 1848-ban Wysockit kinevezik Krakkó és Keleti-Galícia felkelőinek vezérévé. A felkelés korai elbukása visszatérésre kényszeríti, de egy évvel később újból megjelenik, ezúttal a Királyság területén, ahol a Demokratikus Szövetséget szervezi.

1848 márciusában Wysocki Poznanba megy, ahonnan Mieroslawski Krakkóba irányítja. Itt a megalakult Nemzeti Bizottság testületének tagja lesz, s a katonai osztály vezetőjének tisztségét tölti be. Galíciában a kiváló forradalmi demokratával, Heltmannel közösen kidolgozzák a haladó gondolatokra és a nép felfegyverzésére alapozó felkelés terveit. E terv katonai gerincének Magyarországon, a forradalmi kormány segítségével létrehozandó lengyel hadtestnek kellett lennie.

Wysocki tehát Magyarországra érkezése pillanatában nem volt az a „középszerű, a többitől semmiben sem különböző emigráns hadnagy”, mint amilyenek a lengyel jobboldali képviselői igyekeztek őt Kossuthnak bemutatni, hanem egy politikailag és katonailag egyaránt nagy felkészültségű valaki, bár csak hadnagyi rangban.

A hadtest létrehozásának tervei azonban Magyarország akkori politikai helyzetében nem valósulhattak meg, bár Kossuth a maga személyében hajlott a kooperáció felé. Elvetéséhez bizonyos mértékben Bem is hozzájárult, aki nem egyezett bele egy olyan lengyel formáció létrehozásában, amely a Demokrata Társaság befolyása alatt maradt volna. A kellemetlen viták és veszekedések után, melynek eredménye a Bem ellen elkövetett merénylet lett, a magyar kormány beleegyezését adta, hogy Wysocki parancsnoksága alatt létrejöjjön egy zászlóalj, s egyben Wysockit a magyar kormány őrnaggyá nevezte ki.

A honvédseregben Wysocki dicsőséges katonai pályát futott be. Arad elfoglalásakor hívta fel magára a figyelmet. Szolnok alatt Damjanich hadosztályában mint egy magyar dandár parancsnoka vett részt, s alapvető szerepe volt a csata lefolyásában. A tavaszi offenzíva idején minden ütközetben részt vesz mint annak a magyar hadosztály parancsnoka, melyhez a lengyel légió is tartozik. A nagysarlói ütközet után Görgeynek azt sugallja, hogy induljanak Bécsnek. A Komárom alatt befejezett győzelmes offenzíva után eltávozik Görgey seregéből, aki búcsúzóul elismerését fejezi ki Wysockinak sikeres hadi tetteiért.

1848 decemberétől 1849 májusáig Wysocki őrnagy tábornokká lép elő. Minden előléptetése magyar hadvezetés elismerésének kifejezése egy-egy konkrét cselekedetért. Az

Arad alatti harcokért alezredesnek nevezik ki, a Szolnok alatti ütközetért ezredesnek, s a tavaszi offenzíva csatáiért tábornoknak.

Lemondása után azoknak a nem egyszer szétzúllott lengyel egységeknek az újjászervezésével és kiegészítésével foglalkozik, melyeket különböző formációkban különböző szervezők hoztak létre. Miskolcon egy, a Dembinski hadseregébe tartozó 3 ezres létszámú légiót szervez. Az idős tábornok bizalmatlanul fogadja Wysockit, mert azt gyanítja, hogy önállóan akar betörni Galíciába. Wysocki, aki lelkes híve a háború Galíciába való átvitelének ebben az időszakban (május-június) távolodik el ettől az elképzeléstől. Megértette, hogy Galícianak az orosz seregek által való előzönlésével beállt helyzettel a megfelelő pillanat már elmúlt.

Dembinskinak a kormánnyal való félreértései következtében valótávozása után a felső-magyarországi hadsereg élére Wysockit nevezik ki. Miután nem tudott egyesülni az alá tartozó K. Kazinczy vezette hadtesttel, visszavonul Paskiewics erői elől teljes létszámmal és harci készséggel, átmentve így Dessewffy II. hadtestét és a lengyel légiót.

Politikai indítékokból vagy talán személyes irigységtől indítatva ellenségei Wysockit gyenge, erőtlen karakterű, könnyen mások befolyása alá kerülő, tanácstalan és katonai tehetség híján lévő emberként jellemezték. A szembesítésnél e megállapításokból igen kevés állja meg a helyét. Wysocki lényegében tényleg szelíd, nincs benne semmi az alárendeltjeiből, félelemből kevert tekintélyt kiváló félelmes vezérből. De gyenge sem volt. Erre mutat szívós harca a viszontagságok ellen, akár a magyar kormánnyal való tárgyalások időszakát nézzük, akár hadi és nevelői tevékenységét, szervezői működését, egész katonai pályáját, vagy azt a kitüntető véleményt, melyet Kossuth adott róla – mind, mind azt bizonyítják, hogy Wysocki nem volt sem gyenge, sem tehetségtelen ember.

Bulharyn, Wysockit gyengeséggel és tehetetlenséggel vádolva azt veti szemére, hogy katonáival szemben elnéző, s véleménye szerint ennek következménye a légió fegyelmezetlensége. De nemcsak a Wysocki irányába rendkívül rosszindulatú Bulharyn véleményét ismerjük. A Szolnok alatti bravúros rohamáról ismert Poninski, az 1. ulánus ezred parancsnoka grófi címe ellenére a felettese iránt érzett lojalitását kifejezve a háború végén ezt írta: „Az áldozatkész és tiszteletreméltó Wysocki... nagyon demokratikusan tekintett a katonákra”, bajtársainak nevezte őket, és szemrehányást tett a tiszteknek, ha azok alárendeltjeiket bántalmazták. Wysockinak valóban ilyen szemlélete volt. A katonát egyenruhába öltöztött, s a haza védelmében kezébe fegyvert fogó állampolgárnak tekintette, a hadsereget pedig olyan eszköznek, mely a szabadság kivívásának célját szolgálja. Ez olyan korszerű és forradalmi megközelítés volt, mely sértette azokat a hivatásos tiszteket, akik a porosz drillhez és a feudális hadseregekhez alkalmazott katona-fegyelmező viszonyhoz voltak szokva. Wysockit ez a szemlélet nem fertőzte meg. Amikor egy nemesúrfi-katona, aki lakájával, vagyis szintén katonai szolgálatban álló jobbágyával jött a hadseregbe, s e jobbágykatonát megütötte, Wysocki e tettért elűzte a légióból, s a századparancsnok pedig megbüntette. Ez az intézkedése a katonák általános helyeslésével találkozott

Wysocki mint politikus, és mint közéleti személyiségi is jobban megértette más tiszteknél az ebben a különös lengyel környezetben uralkodó szellemet. E lengyel környezet fiatal, többnyire művelt, önmagát igen sokra tartó, katonailag azonban igen kevésbé képzett, s még kevésbé fegyelmezett önkéntes katonákból állt. Az a környezet, amelyből idekerültek nem igen ültette beléjük a fegyelmet és a hatalom iránti tiszteletet, mert az a hatalom, mely alatt felnőttek, a haza ellenségeit képviselte, s minden ellene kifejtett ellenállás a hazafiasság megnyilvánulásának és állampolgári erénynek minősült. Ez a réteg inkább elméleti beállítottságú, harci céljainak tudatában lévő, túlnyomó többségben republikánus meggyőződésű, becsületes és lengyel mivoltára büszke emberből állt. Sokan ezek közül a fiatal emberek közül kitüntetést sem fogadtak el, mondván, hogy ők republikánusok, vagy hogy „a lengyelnek nem kell ösztönző, hogy jó katona legyen”. Ilyen környezetben az

osztrákok botja, mint fegyelmező eszköz nem volt éppen megfelelő. Wysocki azonban közel tudott férközni hozzájuk, tudta hogyan kell előttük beszélni és érzelmeik, becsületük, nemzeti büszkeségük hangszerén játszani, hogy kihozza belőlük mindazt, amit egy katonának nyújtania kell, és hogy Milkowski írta „mókáival képes volt markában tartani a lázadó lengyel lelkeket.”

Ugyanez a Milkowski „Emigrációs árnyékképek” c. művében az alábbi jellegzetes képet fest Wysockiról és a légiós környezetről. A nagysarlói ütközet után a légió egész napos meneteléssel közelítette meg a komáromi erődítményt. Az időjárás rendkívül kellemetlen volt, apró szemű, mindenén áthatoló eső esett, az utak szétáztak, s ráadásul át kellett gázolni a környék megáradt patakjain. Az átfázott és átnedvesedett katonák végre bekvártélyozták magukat. Azután riadót rendelt el, és újabb éjszakai menetelés következett. Az idő épp olyan rossz volt, mint korábban, csak a hideg vált még kínzóbbá. Másfél mérföld megtétele után az egység megállt. A katonák hidegtől remegve álltak. Megérkezik Wysocki. A katonák a sötétben nem látják, csak a hangját hallják: „Megyünk Komáromba. Ütközben három előntött terület lesz, de térdig érő vízzel. Nappal akartok átmenni rajta, vagy éjjel? Ha úgy határozotok, hogy nappal kelünk át, reggel már Komárom alatt vagytok, és szállásokon pihenhetitek ki magatokat”. Azonnal indulunk – hangozz a válasz.

Jól teszitek – válaszolt Wysocki. A magyarok is éjjel mennek. Elindultak.

Ütközben nem három árterületen kellett átlábolniuk, mint azt Wysocki mondta, hanem nyolcon, s nem is keskenyeken, a víz pedig nem térdig ért, hanem övig. Átgázoltak mégis, s amikor végre kikerültek a mocsárból, s az erőd falai alá értek, azt a parancsot kapták h fegyvereiket gúlába rakva várjanak az elszállásolásra. A várakozás elhúzódott egészen délutánig, amikor is egy tiszt azzal a parancssal jelent meg, hogy ott kell maradniuk, ahol vannak, mert nincs szabad szálláshely, a húst, kenyeret, fát pedig nemsokára hozzák majd. Ez a bejelentés általános tiltakozást váltott ki. „Nem kell se hústok, se kenyerek, se fátok” – hallatszottak a távozó tiszt nyomában a felháborodott hangok. A katonák rögtönözött gyűlést hívtak össze, /a tisztek és altisztek nem vettek részt rajta/ s azonnali távozást határoztak el. A szállások elosztása és az étkezés sem oldotta fel az elkeseredést, s a katonák többsége úgy határozott, hogy elhagyja a katonaságot. Panaszként merült fel az is, hogy a csatákban sohasem kímélték őket, a pihenést illetően viszont mindig szűkmarkúak voltak hozzájuk. Küldöttséget küldtek Wysockihoz is, hogy bejelentsék együttes lemondási szándékukat. Másnapra Wysocki katonái gyűlés összehívását javasolta. A katonák négyszögbe álltak, Wysocki pedig középre, és onnan beszélt hozzájuk: „Megkaptam az együttes lemondásról szóló beadványt. Krobicki parancsot kapott, hogy mindenkinek távozási engedélyt adjon, aki jelentkezik. Akik viszont maradnak. Azoknak kijelentem, hogy amint ideáig is tettem, ezután sem fogom kímélni őket. Pontonhidat verünk a Dunán, ami ki van téve az ellenséges ütegek tüzének. Azokat, akik nem jelentették be távozási szándékukat – bár csak tizen voltak – holnap erre a hídra küldöm”. Ezután Wysocki sok sikert kívánt a távozni készülőknél. Senki sem jelentkezett távozási szándékkal. Másnap az egész légió részt vett az ütközetben, s különös hősiességgel állt helyt.

Ilyen „gyenge” volt Wysocki.

Olyan nagy szavakat – mint a haza, szabadság, demokrácia – nagyon ritkán használt. Ezeket szentnek tartotta, melyeket a katona szíve mélyén őriz, s melyek nem hétköznapi használatra szolgálnak. De egyszerű katonaszóval, mintegy véletlenül és kelleetlenül odavetett szavakkal mindig elérte, amit akart.

A nagysarlói ütközethez a légió pirkadatkor gyülekezett. A hajnali hideg áthatolt a vékony katonazubbonyokon. Mikor oszlopban állva az indulási parancsra vártak, megérkezett Wysocki. Pár szót váltott Czernik őrnaggal, a légió parancsnokával, majd odament a katonákhoz. A hűvös reggelen beszélgetni kezdett a katonákkal. „Klapka jól kezdte, alakulata már egészen belemelegedett... Hamarosan Ti is bejöttök majd. Látjátok azt a tornyot? –

mutatott ujjával – Az ott Nagysarló, ennek a hadihelyzetnek a kulcsa... az osztrákok előtt kell bejutnunk, s ha meg már ott vannak, akkor be kell vennünk őket. Kettőzött léptekkel induljatok, egyenesen a torony irányába!” s búcsúzóul intett a kezével. Éljen az ezredes! – kiáltották a katonák, s megindultak a torony felé. Nagysarlót szuronyos harcban vették be, s kétszer verték vissza az ellenség támadásait, akik minden áron azon voltak, hogy kiűzzék őket a városkából.

Wysocki szerette a katonákat, s azt azok is szeretettel viszonzták. Nem bizalmaskodott, nem igyekezett olcsó fogásokkal maga mellé állítani őket, nem üldögélt a katonák őrtüzei mellett. Alárendeltjeivel szabadon, természetesen és közvetlenül viselkedett, minden katona hozzáfordulhatott, mindegyiket meghallgatta és mindegyikkel elbeszélgetett. Nem bírta azonban a hízelgőket és besúgókat. Ha valamilyen rágalom jutott hozzá, magához rendelte a sértettet, és megmondta neki ki, és mivel vádolja. Így riasztotta el a besúgókat.

Wysocki alacsony termetű, csúnya, vörös arcú ember volt. Rosszul ülte meg a lovat, kajlán nézett ki rajta. A huszárok, a született lovaskatonák kiviccelték, utánozták, karjukkal hadonásztak, hátukat meggörbítették, - de mintegy e hibák ellensúlyozására hozzátették: igen... de az aztán ember! – és ujjukkal a homlokukra mutattak.

Wysocki a katonák teljes bizalmát élvezte. Az járta róla, hogy a csatamezőn tábornoki tekintete van. A katonák életével sohasem számolt könnyelműen, a harc előtt mindent átgondolt, előre vetített. A terepen való gyors tájékozódó, és kiváló helyzetfelismerő képességével, bátor határozataival, parancsosztó stílusával a hadi irányítás terén sok mai tiszt előtt is példaként állhatna.

A harcba hidegvérrel és személyes bátorsággal tűnt ki. Példájával képes volt magával ragadni a katonákat, akik abban a mély meggyőződésben, hogy dicsőségben és győzelemben vezeti őket, ingadozás nélkül követték a tűzbe. Az ütközetek után kiáltások harsogtak, melyeket nem szeretett, annál kevésbé mivel gyakran a legkevésbé megfelelő időben, felesleges parancsnokai és tábornokai előtt hangoztak fel: „Éljen Wysocki!”

Nem volt nagy kaliberű vezér, nem volt stratég, ilyen tekintetben nem volt hasonlítható össze sem a vakmerő Bemmél, sem a meggondolt Dembinskitvel, vagy akár Görgeyvel. A csatamezőn, melyet „tábornoki tekintetével” mért fel, kitűnően boldogult. Amikor azonban szem elől veszítette a terepet, s távrolól kellett irányítania a csapatokat, megbiztonságát elvesztette. Ez derül ki a Paskiewicz hadseregének betörése utáni első napokban megmutatkozott cselekvéseiből, különösen június 19-én és 20-án a Bártfa – Demete szakaszon. Mégis ügyesen oldotta meg a kisebb egységek visszavonulását, elkerülve azt, hogy e helyzetben ütközetekbe keveredjenek. Az üldöző ellenség arcvonala előtti hosszú menetelés idején is teljesen megőrizte egységének harci készségét és egységét:

Úgy tűnik, hogy Wysocki tudatában volt a magasabb szintű operatív irányítás terén mutatkozó hiányosságainak. Ezt bizonyítja, hogy visszamondta a Percel lemondása után neki felajánlott hadsereg – parancsnokságot. Bár Wysocki ezt így ilyen formában nem fejtette ki, de a visszautasítás okait sem sorolta fel. Mint középszintű hadseregvezető jelentősen kiemelkedett az átlagból.

Wysocki nem félt a felelősségtől. Damjanich Szolnok alatt ingadozott az ütközet megindításával. Háromszor adott parancsot a támadásra, s mindháromszor azonnal vissza is vont. A helyzet azonban nem tűrt halasztást. Az osztrák tüzérség komoly veszteséget mért a zászlóaljakra, melyek kezdtek megingani. Az Abonyba küldött szerelvény Ottinger lovasságát hozza. Mindezt mérlegelve a hős Wysocki – amint őt Klapka nevezte – megtöri a parancsnokok ingadozását és a honvéd zászlóalj élén támadásba, veti magát. Példáját követve támadásra indul a többi zászlóalj is. Az ellenség védelmét áttörték, Vécsey elfoglalta a hidat, a várost pedig bevették. Amire Ottinger egysége a segítséggel megérkezett, már késő volt. Wysocki pontosan meghatározta az ütközet megkezdésének utolsó lehetséges pillanatát.

Az észszerű kezdeményezés, a forradalmi hadseregek vezéreinek oly értékes tulajdonsága szinte a természetéhez tartozott. A harcban nem tudta elviselni a tétlenséget, nem várt parancsra olyan helyzetben, amikor nem is remélhetett parancsot. Vonzódott a harchoz, s csak benne látta a megoldáshoz vezető utat. Az észszerű kezdeményezés szép példáját adta Hatvan alatt is.

Damjanich parancs szerint a dandárt Csányba irányították, ahol további parancsra kellett várni. Wysocki Kiss Pál dandárjával érkezett oda. Itt már hallja a Hort alatt folyó ütközet hangjait, ahol Gáspár egységei küzdöttek az őket támadó Schlick csapata ellen. Wysocki úgy határoz, hogy tovább vonul a csatamező irányába. Egy szempillantással felméri a helyzetet, s megállapítja, hogy az egyetlen lehetséges hely, ahonnan az ellenséget le lehet győzni, az Hatvan. Tüzéruveget küld Gáspár bal szárnyának megerősítésére, az üteggel pedig az ellenség visszavonulását veszélyeztető manővert hajt végre a város ellen. Ez a mozdulat Schlicket valóban arra kényszerítette, hogy gyorsan visszavonuljon, s a várost a magyarok kezére adja. Ebből a parancsnoki kezdeményezésből kellett volna Gáspárnak is levonnia a tanulságot, amikor négy nappal később tehetetlenül állt Aszód alatt...

És még 1 példa az elszántságra és kitartó ellenállásra. Ezt a megoldást a manőverekben kereső parancsnok, amikor a szükség azt kívánta, képes volt katonáival ellenállni legerősebb ellenségnek is. Itt az Isaszegi csatára gondolunk.

A Klapka hadtestével együttműködő Damjanich úgy határozott, hogy Isaszegtől jobbra támad. A terv végrehajtására a csapatok megindultak a völgybe. Wysocki hadosztálya még a dombokon volt, amikor Gödöllő irányából ismeretlen oszlopok tűntek fel. Wysocki futárt küld Damjanichhoz azzal a javaslattal, hogy minden eshetőségre felkészülve szállják meg a jobbról húzódó dombokat. Damjanich a közeledő csapatokat Gáspár seregeinek gondolta, és azt ajánlotta Wysockinak, hogy hadosztályával ereszkedjen le a völgybe. „Alighogy leereszkedtünk a völgybe – írja Wysocki – amikor fent megjelenik az osztrák üteg és tűz alá vesz bennünket oldalról és hátulról”.

Veszélyes helyzet alakult ki, ugyanis Schlicknek a hátrahúzódása az egész jobb oldal szétverésével fenyegetett. Wysocki a lengyel légióval és a Waza hadosztállyal az erdőszél elfoglalására siet. Az utolsó pillanatban hajtja ezt végre, amikor az osztrákok már közelednek felé. Két hadosztállyal harcol nyolc ellen. A lengyel légió szuronnyal támadt az erdőben, mélyen bent lévő osztrák hadosztályra, s kiűzte őket a nyílt mezőre. Ugyanígy cselekedett a III. hadtest is, de döntő erőivel megállt, s lassan hátrafelé kezdett húzódni. Wysocki bevet még egy hadosztályt Waza támogatására, amelyik közben veszélyesen messzire vonul vissza. Az erdő mentén előőrsként szétszórt lengyelek sikeresen tüzeltek, egy talpalatnyi földet sem engedve át az ellenségnek. Az az ellentámadási akció, melyet Wysocki személyesen vezet, javít a helyzeten, a magyar egységek kezdik kergetni az osztrák előőrsoket, s sikerül is hátraszorítani őket. Leningen dandárjainak megérkezése előtt még megerősíti ezt a helyzetet. Az ütközet a túlsúlyban lévő ellenséggel sötétedésig tartott. Aulich egységének az ütközetben való bekapcsolódása pedig radikálisan a magyarok javára fordította a helyzetet.

Április 8-án Gödöllőn, a győztes csapatok felvonulásakor Kossuth elismerése és tisztelete kifejezésekképpen kalapot emelt a maroknyi harcoló egységé, a lengyel légió előtt.

Wysocki kerülte a népszerűsködést, különösen akkor, ha úgy érezte, hogy ezzel sértheti a magyarokat. Megértette a magyar Tábornokok és tiszték érzékenységét, és gondosan elkerült mindent, amivel esetleg nemzeti büszkeségüket vagy személyes ambícióikat sérthette volna. Ez annál is inkább indokolt volt, mert az osztrák propaganda, hogy Miklós cárt a lengyel veszélyre figyelmeztesse, valamint hogy a magyar seregekben a viszály magját elhitesse, felnagyította a lengyeleknek a háborúba való részvételét és szerepét. Akaratlanul kapcsolódott a kampányhoz a nyugati lengyel sajtó is, amely Magyarországon folyó háborút mint lengyel – magyar közös vállalkozást emlegette.

Wysocki a dolgokat látta, értette, és magatartásával valamint befolyásával azon volt, hogy enyhítse őket, gondosan elkerülve a személyét övező ünneplést. Tisztában volt, hogy itt nem a legfontosabb személy, s hogy nem illik a nem kevésbé érdemes magyar tisztek fölé emelkednie. Még akkor is, amikor kezdeményezései vagy tettei győzelemhez vezettek – igyekezett ezekről nem beszélni – messzemenően kifejezve ezzel lojalitását magyar előjárói irányába. A magyarok látták ezt, értékelték és annál jobban tisztelték. Különösen nagyra tartott közvetlen előjárója Damjanich tábornok, aki Wysockit barátságával is megajándékozta. Még a lengyeleket nem kedvelő Görgey is, talán az egyetlen Wysockit különböztette meg, mértéktartását és szerénységét magasra értékelve.

A háború végső szakasza aláásta Wysocki egészségét. Felső-Magyarország orosz inváziótól való megvédésének teljesítetlen feladata, valamint a Perczellel való ellentétek és a Dembinskivel való félreértések /aki Wysockit intrikálással vádolja/ szintúgy pedig rossz egészségi állapota arra készteti, hogy lemondó jelentést írjon. Kossuth, aki Wysockit önzetlenségéért és a demokrácia iránti odaadásáért nagyra becsülte – nem fogadja el lemondó nyilatkozatát. Ezt abban a felemelő hangú, Wysockihoz teljes bizalommal forduló levelében fejezi ki, mely az alábbi szavakban fejeződik be: „Marad Tábornok Úr! Tartsd magadnál a parancsnokságot, melyet bizalommal helyeztem kezeidbe. Tarts ki mellettem. Megmentjük a hazát és a szabadságot. Számítok rá, hogy Ön nem hagy el engem.” /Eredeti német szöveg/

Wysocki a felkelés vezére mellett végig kitartott. Fedezi az országot Szegednél elhagyó csapatokat, s részt vesz a szőnyi ütközetben. A betegségtől erőtlennül, kocsin teszi meg a csatához vezető tragikus utat. Itt vállalja magára utolsó katonai kötelességét – Kossuthnak és a magyar kormány megmaradt tagjainak a török határig való fegyveres kíséretét – ezzel be is fejezve katonai pályáját.

Wysocki becsülettel harcolt a magyar ügyért, mert felfedezte, hogy az ellenség közös, s mert mint annyian Ő is arra számított, hogy a harcot, s egyben a felszabadított magyarok segítségét is át lehet plántálni Lengyelországba. Félt, hogy Condottiere-nek mondják, s különböző alkalmakkor szóvá is tette katonái és a magyar kormány előtt, hogy a hazára gondolva, a hazáért harcolnak. Elkerült mindent, ami ezt a harcot és a lengyel ügyet komplikálta volna. Mély demokratizmusa, haza és szabadság szeretete nagyon sok barátot szerzett neki a magyar hazafiak közül.

Orsovánál a még szabad magyar föld utolsó darabkáján a már idézett magyar néphez szóló felhívását ezekkel a szavakkal fejezte be: „Őrizzétek meg nemes szívetekben annak emlékét, hogy eljöttünk veszélyben lévő hazátokba...”

A magyar nép megőrizte, a nemzedékről-nemzedékre hagyományozta a Magyarország szabadságáért harcolt lengyelek mai napig is frissen élő emlékezetét.

Ennyi lenne röviden a Wysockiról rajzolt kép. Nem volt géniusz, hanem nemes szívű ember, jó katona, aki minden erejét a szabadság kivívásáért áldozta, s aki senkit sem fosztott meg attól a megtiszteltetéstől, hogy hazáját szolgálhassa.

Magyarországról való távozása után Törökországban Wysockit a többi magyar menekülttel internálták. Végigjárta a török táborokat, s végül 1851 szeptember 1-én került Kutahyába Kossuthral, Perczellel és más magyarokkal együtt, mint egyetlen lengyel. Ők voltak leghosszabb ideig internálva, a többieket hamarabb szabadon engedték.

Wysocki Törökországból Franciaországba tért vissza ahol folytatta tevékenységét a lengyel emigráció demokratikus mozgalmában.

A krími háború idején azzal a szándékkal tért vissza Törökországba, hogy a Központi Vezetőség akarata ellenére is légiót szervez. Szándéka azonban nem valósulhatott meg Czartoryski, Zamoyski vezette emigráció jobb szárnya által állította akadályok miatt.

1861-ben az olaszországi Cuneóban katonai iskolát szervez az emigráns lengyelek képzésére, s az iskolában tanárként tevékenykedik.

A januári felkelés kitörése előtt Galíciába megy, és a fegyveres előkészítést szervezi. A felkelésben mint az ukrán földek és a lublini vajdaság fegyveres erőinek parancsnoka vesz részt. 1863 szeptember 2-án Radziwilów alatt szerencsétlen kimenetelű ütközetet vív, melyből szétverve kell Galíciába visszavonulnia. Lwowban elfogják, internálják. 1865-ben Linzbe megy. Kiszabadulása után Franciaországba tér vissza.

A francia-porosz háború idején 1870-ben részt vesz a „szabad lövészek” lengyel századának megszervezésében. Sikertelenül jár azonban közben a francia kormánynál egy lengyel légió megszervezésének ügyében.

Utolsó éveit a párizsi szent Kázmér menhelyen tölti, s ott is hal meg 1873 december 31-én.

WLODZIMIRZ MUS